

Guía Docente				
Datos Identificativos				2018/19
Asignatura (*)	Intervención psicolóxica e prevención das dificultades de aprendizaxe		Código	652G01022
Titulación				
Descriptor				
Ciclo	Período	Curso	Tipo	Créditos
Grao	1º cuatrimestre	Terceiro	Obrigatoria	6
Idioma	Castelán			
Modalidade docente	Presencial			
Prerrequisitos				
Departamento	Psicoloxía			
Coordinación	Gonzalez Seijas, Rosa Maria	Correo electrónico	rosa.maria.gonzalez.seijas@udc.es	
Profesorado	Gonzalez Seijas, Rosa Maria	Correo electrónico	rosa.maria.gonzalez.seijas@udc.es	
Web				
Descrición xeral	Esta materia ten como obxectivo facilitar ao alumnado de 3º de Educación infantil os coñecementos básicos e o desenvolvemento de habilidades e destrezas para identificar, deseñar, desenvolver e avaliar programas combinados que favorezan o desenvolvemento de procesos cognitivos e a prevención das dificultades na aprendizaxe.			

Competencias / Resultados do título	
Código	Competencias / Resultados do título

Resultados da aprendizaxe			
Resultados de aprendizaxe		Competencias / Resultados do título	
Valorar a importancia que ten a investigación, a innovación e o desenvolvemento tecnolóxico no avance socioeconómico e cultural da sociedade.			C6 C7 C8
Coñecer os desenvolvementos da psicoloxía evolutiva da infancia nos períodos 0-3 e 3-6.	A7 A9 A15	B2 B24	
Recoñecer a identidade da etapa e as súas características cognitivas, psicomotoras, comunicativas, sociais, afectivas.	A22		
Coñecer os fundamentos de atención temperá		B10 B11	
Comprender os procesos educativos e de aprendizaxe no período de 0-6, no contexto familiar, social e escolar.	A8 A17 A18		C4
Crear e manter lazos de comunicación coas familias para incidir eficazmente no proceso educativo	A20	B16 B18	
Identificar dificultades de aprendizaxe, disfuncións cognitivas e as relacionadas coa atención	A7 A9 A16	B6	
Identificar trastornos no sono, a alimentación, o desenvolvemento psicomotor, a atención e a percepción auditiva e visual.	A7 A8 A9 A17		
Saber traballar en equipo con outros profesionais de dentro e fóra do centro na atención a cada estudante, así como na planificación das secuencias de aprendizaxe e na organización das situacións de traballo na aula e no espazo de xogo, identificando as peculiaridades do período 0-3 e do período 3-6.		B4 B5 B7 B17	

Detectar carencias afectivas, alimenticias e de benestar que perturben o desenvolvemento físico e psíquico adecuado dos estudantes.	A15 A17		
Comprender que a observación sistemática é un instrumento básico para poder reflexionar sobre a práctica e a realidade, así como contribuír á innovación e á mellora en educación infantil		B1 B2	
Favorecer as capacidades da fala e da escritura.	A43 A44 A47		
Coñecer o currículo de lingua e lectoescritura desta etapa así como as teorías sobre a adquisición e desenvolvemento das aprendizaxes correspondentes.	A46 A49 A50	B19	
Comprender o paso da oralidade á escritura e coñecer os diferentes rexistros e usos da lingua.	A43 A44 A45 A46 A47 A49 A50	B1	
Coñecer o proceso de aprendizaxe da lectura e a escritura e o seu ensino.	A15 A16 A17 A33 A34 A43 A44 A48	B1 B9	
Coñecer e utilizar adecuadamente recursos para a animación á lectura e á escritura	A42 A43 A44 A47 A50		
Saber utilizar o xogo como recurso didáctico, así como deseñar actividades de aprendizaxe baseadas en principios lúdicos.	A9 A22 A54 A55		
Controlar e facer o seguimento do proceso educativo e, en particular, de ensino e aprendizaxe mediante o dominio de técnicas e estratexias necesarias	A15 A18 A20 A22	B12	
Participar na actividade docente e aprender a saber facer, actuando e reflexionando desde a práctica	A7 A8 A9 A20 A21 A22		
Regular os procesos de interacción e comunicación en grupos de estudantes de 0-3 anos e de 3-6 anos.	A22 A65 A66		
Creatividade ou capacidade para pensar as cousas desde diferentes perspectivas, ofrecendo novas solucións aos problemas	A17 A63 A64	B1 B2	C3

Recoñecemento e respecto á diversidade e á multiculturalidade.	A7 A8 A9 A15 A17 A22	B24	
Coñecer formas de colaboración cos distintos sectores da comunidade educativa e do contorno social.	A15 A22	B1 B24	C7
Resolver problemas e tomar decisións de forma efectiva.	A7 A8 A9 A20 A22	B2	
Traballar de forma autónoma con iniciativa e espírito emprendedor	A63 A64 A66	B3 B4 B24	C5
Traballar de forma colaborativa.	A21	B5 B6 B7 B10	
Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional	A66	B3 B24	C1
Capacidade para asumir a necesidade dun desenvolvemento profesional continuo, a través da reflexión sobre a propia práctica.		B1 B4 B6 B8 B14 B15 B16 B17	
Desenvolverse para o exercicio dunha cidadanía aberta, culta, crítica, comprometida, democrática e solidaria, capaz de analizar a realidade, diagnosticar problemas, formular e implantar solucións baseadas no coñecemento e orientadas ao ben común		B24	C4 C6 C7
Creatividade ou capacidade para pensar as cousas desde diferentes perspectivas, ofrecendo novas solucións aos problemas	A17 A66	B3 B8 B22	
Traballar de forma autónoma con iniciativa e espírito emprendedor		B1 B2 B3 B4	
Comportarse con ética e responsabilidade social como cidadán e como profesional		B6 B10 B15 B18 B20	C4 C7
Resolver problemas e tomar decisións de forma efectiva.		B22	
Coñecer formas de colaboración cos distintos sectores da comunidade educativa e do contorno social.	A66	B6 B7	

Regular os procesos de interacción e comunicación en grupos de estudantes de 0-3 anos e de 3-6 anos.	A21 A22 A65 A66		
Participar na actividade docente e aprender a saber facer, actuando e reflexionando desde a práctica		B3 B8 B14 B15	C3 C6
Controlar e facer o seguimento do proceso educativo e, en particular, de ensino e aprendizaxe mediante o dominio de técnicas e estratexias necesarias		B1 B3 B8 B12 B15	
Coñecer e utilizar adecuadamente recursos para a animación á lectura e á escritura	A42 A50 A51 A63	B1 B2	
Saber utilizar o xogo como recurso didáctico, así como deseñar actividades de aprendizaxe baseadas en principios lúdicos.	A21 A22 A54 A55		
Coñecer o proceso de aprendizaxe da lectura e a escritura e o seu ensino.	A42 A44 A47 A50 A63	B1	
Comprender o paso da oralidade á escritura e coñecer os diferentes rexistros e usos da lingua.	A42 A43 A44 A45 A46 A47 A48 A49 A52 A54		
Favorecer as capacidades da fala e da escritura.	A42 A43 A44 A45 A47 A48 A49 A50 A55		
Fomentar experiencias de iniciación ás tecnoloxías da información e a comunicación		B25	C3
Comprender que a observación sistemática é un instrumento básico para poder reflexionar sobre a práctica e a realidade, así como contribuír á innovación e á mellora en educación infantil	A23 A24 A26		

Coñecer o currículo de lingua e lectoescritura desta etapa así como as teorías sobre a adquisición e desenvolvemento das aprendizaxes correspondentes.	A42 A43 A44 A45 A46 A47 A48 A49 A50 A51 A52		
Saber traballar en equipo con outros profesionais de dentro e fóra do centro na atención a cada estudante, así como na planificación das secuencias de aprendizaxe e na organización das situacións de traballo na aula e no espazo de xogo, identificando as peculiaridades do período 0-3 e do período 3-6.	A21 A22 A23	B5 B6 B7	
Detectar carencias afectivas, alimenticias e de benestar que perturben o desenvolvemento físico e psíquico adecuado dos estudantes.	A17 A18 A20 A21 A22 A24		
Identificar trastornos no sono, a alimentación, o desenvolvemento psicomotor, a atención e a percepción auditiva e visual.	A16 A17 A18	B2 B3 B5	
Identificar dificultades de aprendizaxe, disfuncións cognitivas e as relacionadas coa atención	A7 A26 A29 A42	B1 B2 B5	
Comprender os procesos educativos e de aprendizaxe no período de 0-6, no contexto familiar, social e escolar.	A1 A4 A5 A6		
Coñecer os desenvolvementos da psicoloxía evolutiva da infancia nos períodos 0-3 e 3-6.	A2 A3 A4 A19		
Recoñecer a identidade da etapa e as súas características cognitivas, psicomotoras, comunicativas, sociais, afectivas.	A4 A5 A6 A7 A11 A12		

Contidos	
Temas	Subtemas
1-INTRODUCCIÓN	-Conceptos básicos -Avaliación e intervención en educación infantil -Dificultades temperás de aprendizaxe -Características dos nenos con DTA

2- PREVENCIÓN DE TRASTORNOS FUNCIONAIS DA FALA.	-Concepto. -Compoñentes que determinan as alteracións da fala. -Prevenición dos problemas da fala
3- VARIABLES PSICOMOTRICES E COGNITIVAS EN DA	-Coñecer e/ou lembrar conceptos básicos. -Variables psicomotrices. -Procesos cognitivos.
4-AS DIFICULTADES NAS APRENDIZAXES BASICOS. PREVENCIÓN DAS DIFICULTADES NA APRENDIZAXE DA LECTURA	-Conceptos básicos -Procesos que interveñen na lectura -Dificultades en DAL -Prevenición das DAL
5-AS DIFICULTADES NAS APRENDIZAXES BASICOS. PREVENCIÓN DAS DIFICULTADES NA APRENDIZAXE DA ESCRITURA	-Conceptos básicos -Procesos que interveñen na escritura -Dificultades en DAE -Prevenición das DAE
6-AS DIFICULTADES NAS APRENDIZAXES BASICOS. PREVENCIÓN DAS DIFICULTADES NA APRENDIZAXE DAS MATEMATICAS	-Conceptos básicos -Procesos que interveñen nas matemáticas -Dificultades en DAM -Prevenición das DAM

Planificación				
Metodoloxías / probas	Competencias / Resultados	Horas lectivas (presenciais e virtuais)	Horas traballo autónomo	Horas totais
Actividades iniciais	A2	2	10	12
Simulación	A1 A2 A3 A4 A5 A6	3	4	7
Proba mixta	A1 A2 A3 A4 A5 A6 A48	2	10	12
Traballos tutelados	A1 A2 A4 A5 A6 A8 A11 A12 B2 B4 B5 B6 B7 B8 B9 B10 B11 B12 B14 B15 B16 B17 B18 B19 B20 B22 B24 B25 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	10	21	31
Presentación oral	A1 A2 A3 A4 A5 A6	4	7	11
Aprendizaxe colaborativa	A1 A2 A3 A4 A5 A6 A49 A51 A65	4	9	13
Lecturas	A1 A2 A3 A4 A5 A6 A52 A66 B1 B3	4	9	13
Estudo de casos	A7 A9 A15 A16 A17 A18 A19 A20 A21 A22	5	10	15
Obradoiro	A23 A24 A26 A29 A33 A34 A42 A44 A47 A50 A54 A55 A63 A64	8	20	28
Atención personalizada		8	0	8
*Os datos que aparecen na táboa de planificación son de carácter orientativo, considerando a heteroxeneidade do alumnado				

Metodoloxías

Metodoloxías	Descrición
Actividades iniciais	Exponse unha análise de casos para establecer o punto de partida
Simulación	Realizaranse actividades de presentación tanto da guía docente como do grupo-clase para a introdución da materia
Proba mixta	A proba de avaliación final será unha proba mixta que combine preguntas de resposta curta, preguntas abertas, e de múltiples opcións. Tamén pode exporse unha situación de aula para que sexa analizada, segundo expúxose na clase.
Traballos tutelados	En grupos (mínimo 3 e máximo 5) deberán elaborar materiais de instrución para previr as dificultades na aprendizaxe (segundo os diferentes temas). Estes traballos serán orientados polo profesor nas súas diferentes fases. Non se admitirán traballos individuais.
Presentación oral	Por grupos, presentarán ante os seus compañeiros os materiais elaborados para cada tema.
Aprendizaxe colaborativa	Traballo en pequenos grupos segundo o tema tratado. A profesora orienta o traballo e o resultado final depende da achega de todos os membros do grupo. Apréndese a través da colaboración.
Lecturas	Segundo o tema, haberá lecturas de profundización.
Estudo de casos	Analizaranse casos reais, segundo o tema, e tentarase dar resposta desde o punto de vista dun profesor de infantil.
Obradoiro	Realizaranse talleres que orientarán os traballos nas diferentes fases.

Atención personalizada

Metodoloxías	Descrición
Presentación oral Obradoiro Proba mixta Traballos tutelados	Os traballos tutelados, a proba mixta e os talleres terán orientación individual ou en pequenos grupos (en horas de tutoría) segundo demanda dos alumnos.

Avaliación

Metodoloxías	Competencias / Resultados	Descrición	Cualificación
Obradoiro	A23 A24 A26 A29 A33 A34 A42 A44 A47 A50 A54 A55 A63 A64	Asistencia, participación e actitude nas actividades de clase tanto interactivas como expositivas (análises de casos, xogo de roles, simulación, lecturas, aprendizaxe colaborativo, talleres etc.).	20
Proba mixta	A1 A2 A3 A4 A5 A6 A48	A avaliación final será unha proba mixta que combine preguntas de resposta curta, preguntas abertas, e de múltiples opcións. Tamén pode exporse unha situación de aula para que sexa analizada, segundo expúxose na clase.	50
Traballos tutelados	A1 A2 A4 A5 A6 A8 A11 A12 B2 B4 B5 B6 B7 B8 B9 B10 B11 B12 B14 B15 B16 B17 B18 B19 B20 B22 B24 B25 C1 C3 C4 C5 C6 C7 C8	En grupos (mínimo 3 e máximo 5) deberán elaborar materiais de instrución para previr as dificultades na aprendizaxe (segundo os diferentes temas). Estes traballos serán orientados polo profesor nas súas diferentes fases. Non se admitirán traballos individuais.	30

Observacións avaliación

Respecto da asistencia: O alumnado que non poida asistir a clase (modalidade non presencial ou o que estude a tempo parcial (previa autorización da comisión pertinente) é dicir, que teñen dispensa de asistencia total ou parcial, terán que ir á proba mixta (proba oficial) que será a mesma para todo o alumnado e valeralles o 50% da nota. Ademais, terán que realizar os traballos solicitados en clase que será o outro 50% da nota, e que deberán entregarse en tempo e forma co resto do alumnado de clase. Se non cumpren o requisito de dispensa da asistencia terán que ir á proba mixta, realizar os traballos solicitados en clase, dado que estes teñen unha porcentaxe na nota final. A súa nota será sobre o 80% posto que non poderán responder as esixencias do obradoiro.

Para o alumnado presencial, solo teranse en conta dúas faltas con xustificación médica do alumno. Non se terán en conta ningún outro tipo de xustificacións, Ej: carné de conducir, entrevista de traballo, acompañar a algún familiar, etc.

A materia e cada parte da mesma considéranse aprobadas con 5.0. Os alumnos que teñen os traballos aprobados e o exame suspenso ou viceversa poden presentar o exame ou os traballos na convocatoria de xullo. Para facer media debe estar aprobado o exame (proba mixta). É unha condición indispensable. Este criterio é válido para todas as convocatorias de examen.

Bibliografía básica

BIBLIOGRAFÍA RECOMENDADA ALSINA,A. (2004). Desarrollo de competencias matemáticas con recursos lúdico-manipulativos. Madrid: Narcea.BELTRÁN J., LÓPEZ ESCRIBANO, C. Y RODRÍGUEZ E. (2006). Precursores tempranos de la lectura. En B. Gallardo, C.Hernández y V. Moreno (Eds). Lingüística clínica y neuropsicología cognitiva. Actas del I Congreso Nacional de Lingüística clínica. Valencia: Universitat.BUCETA, M.J. (2011). Manual de atención temprana. Madrid: Síntesis.CASTEJÓN, J.L Y NAVAS,L. (2011). Dificultades y trastornos del aprendizaje y del desarrollo en infantil y primaria. Alicante: ECUCONTRERAS, M.C. (2004). Dificultades de lenguaje y aprendizaje escolar. Grupo Editorial Universitario.CUETOS,F. (2008). Psicología de la lectura. Madrid: Wolters Kluwer.CUETOS,F. (2009). Psicología de la escritura. Madrid: Wolters Kluwer.CULLINAN,B. (2005). La lectura en el aula. Sevilla: Trillas.DAS, J.P., GARRIDO, M., GONZÁLEZ, M., TIMONEDA, C. y PÉREZ-ÁLVAREZ, F. (2001). Dislexia y dificultades de lectura: una guía para maestros. Barcelona: Paidós.DEAÑO,M. (2000). Cómo prevenir las dificultades de cálculo. Málaga: Aljibe.DEAÑO,M. (2001). Necesidades educativas especiales relacionadas con el aprendizaje matemático. En F. Salvador (Dir.). Enciclopedia psicopedagógica de necesidades educativas especiales, vol 1. Málaga: Aljibe, pp.495-517.DEFIOR,S., GALLARDO,J., ORTÚZAR,R. (2004). Aprendiendo a leer. Materiales de apoyo: Málaga: Aljibe.FERNANDEZ,J. (2002). La numeración y las cuatro operaciones matemáticas. Madrid: CCS.FERNANDEZ-MOLINA, M. (2015). Bienestar psicológico infantil. Madrid: Pirámide.FERNANDEZ-REY, J., FRAGA, I., REDONDO,J., ALCARAZ,M. Y PARDO-VÁZQUEZ, J. (2010). Procesos psicológicos básicos II. Madrid: Pirámide.GARCÍA SÁNCHEZ, J.N. (2001). Dificultades de aprendizaje e intervención psicopedagógica. Barcelona: Ariel.GARCÍA, S., J.N. (2007). Dificultades del desarrollo. Madrid: Pirámide.GARCÍA, J. y GONZÁLEZ, D. (2001). Dificultades de Aprendizaje e intervención psicopedagógica. Concepto,evaluación y Tratamiento (Vol.I). Madrid: EOS.GARCIA VIDAL, J. y GONZÁLEZ, D. (2000). Dificultades de aprendizaje e intervención psicopedagógica. Lectura y escritura. Vol.II. Madrid: EOS.GONZÁLEZ SEIJAS, R.M. Y CUETOS,F. (2008). Actividades para el aprendizaje de la lectura y de la escritura. Madrid: CEPE.GONZÁLEZ SEIJAS, R.M. Y OTROS (2013). Javitor, el castor lector y los amigos de las letras. Madrid: CEPE.GUZMÁN-SIMON, F., NAVARRO-PABLO, M., y GARCIA-JIMENEZ, E. (2015). Escritura y lectura en educación infantil. Madrid: Pirámide.JARQUE,J. (2011). Dificultades de aprendizaje en educación infantil. Madrid: CCSJIMÉNEZ GONZÁLEZ, J. Y ORTIZ GONZÁLEZ , R. (2008). Conciencia Fonológica y Aprendizaje de la Lectura..Teoría, evaluación e intervención. Madrid: Síntesis.JIMENO,M. (2006). ¿Por qué las niñas y los niños no aprenden matemáticas?. Barcelona: OctaedroMARIN M. (2013). Cuentos para aprender a enseñar matemáticas. Madrid: Narcea MARTÍN, Mº P. (2003). La lectura. Barcelona: Lebón.MIRANDA, A., VIDAL-ABARCA,E., SORIANO,M. (2000). Evaluación e intervención psicoeducativa en dificultades de aprendizaje. Madrid: Pirámide.MARRODAN, M.J. (2006). Las letras bailan. Madrid: ICCEMOLINA,S. (2000). Como prevenir las dificultades en el aprendizaje de la lectura. Málaga: Aljibe.MORAZA, I. Y CAMPO, M.E. DEL (2002). Conceptualización y etiología de las dificultades de Aprendizaje. En M.E. del Campo (editora). Dificultades de Aprendizaje e intervención Psicopedagógica. Madrid: Sanz y Torres, pp.153-182.MORENO,J. Y GARCÍA-BAAMONDE,M.E. (2012). Estimulación del lenguaje oral. Madrid:EOSMUÑOZ, A. (2010). Psicología del desarrollo en la etapa de educación infantil. Madrid: Pirámide.ORTIZ, M.R. (2004). Manual de dificultades de aprendizaje. Madrid: Pirámide.RIPOLL,J. y AGUADO, G. (2015). Enseñar a leer. Madrid: EOS.SALVADOR, F. y GUTIERREZ, R. (2006). Atención educativa al alumnado con dificultades en lectura y escritura. Málaga: Aljibe.SALVADOR, F. (2000). Como prevenir las dificultades en la expresión escrita. Málaga: Aljibe.TERUEL,J. y LATORRE,A. (2014). Dificultades de aprendizaje. Madrid: PirámideUCEIRA, E. GONZÁLEZ-SEIJAS, R.M. Y CUETOS, F. (2012). Los TORRES, una familia de escritores. Madrid: CEPE.ZAPATA,A. (2011). La psicomotricidad durante la etapa de educación infantil. Granada: Ediciones KyL.UCEIRA, E., GONZALEZ,-SEIJAS, R.M. (2015). La baraja de las palabras. Madrid: EOS.

Bibliografía complementaria	BIBLIOGRAFIA COMPLEMENTARIA AULA PRACTICA PRIMARIA. (2000). Actividades de lectura crítica para conseguir una lectura eficaz. Barcelona: CEAC. BUCETA, M.J. (2011). Manual de atención temprana. Madrid: Síntesis. CANALS, M. (2001). Vivir las matemáticas. Barcelona: Octaedro. CARRILLO, M. y CALVO, A. (1999). Programa para el desarrollo de la habilidad lectora. Valencia: Promolibro. CULLINAN, B. (2006). La lectura en el aula. Sevilla: Trillas. FIGUERES, C y PUJOL M.A. (2006). Propuestas de aprendizaje. Leer y escribir en edades tempranas. Barcelona: CEAC. GALERA, F. (2001). Aspectos didácticos de la lectoescritura. Grupo Editorial Universitario. GARCIA MADRUGA, J. (2006). Lectura y conocimiento. Barcelona: Paidós. GILLANDERS, C. (2005). Aprendizaje de la lectura y la escritura en los años preescolares. Sevilla: Trillas. GÓMEZ, I. (2000). Matemática emocional. Madrid: Narcea. GONZÁLEZ, R.M. (2002). PODER escribir. Programa de entrenamiento en procesos cognitivos de la escritura. Madrid: EOS. JÍMENEZ, J. (2012). Dislexia en Español. Madrid: Pirámide. MARTÍN LOBO, P. (2006). El salto al aprendizaje. Madrid: Ediciones palabra. MATA, J. (2008). 10 ideas clave. Animación a la lectura. Barcelona: Graó. MOLINA, M.J. Y GÓMEZ-VILLALBA, E. (2010). Lectura y expresión oral. Madrid: CCS. NUÑEZ, P. (2006). Taller de comprensión lectora. Barcelona: Octaedro. ORJALES, I. (2006). Practicar la lectura sin odiar la lectura. Madrid: CEPE. OUTON, P. (2004). Programas de intervención con disléxicos. Madrid: CEPE. PÉREZ, M. (2002). Orientación Educativa y dificultades de aprendizaje. Madrid: Thomson. ROMERO, J., GONZÁLEZ, M.J. (2001). Prácticas de comprensión lectora. Madrid: Alianza editorial. SAA, M. (2002). Las matemáticas de los cuentos y canciones. Madrid: EOS. SECADAS, F. (2004). Contar es fácil. Madrid: CEPE. SEGARRA, L.I. (2002). Juegos matemáticos para estimular la inteligencia. Barcelona: CEAC. SUAREZ YAÑEZ, A. (2000). Iniciación escolar a la escritura y la lectura. Madrid: Pirámide. VALLES, A., y VALLES, C. (2006). Comprensión lectora y estudio. Intervención Psicopedagógica. Valencia: Promolibro.
------------------------------------	---

Recomendacións

Materias que se recomenda ter cursado previamente

Psicología do desenvolvemento de 0 a 6 anos/652G01004

Psicología da aprendizaxe en contextos educativos/652G01007

Materias que se recomenda cursar simultaneamente

Materias que continúan o temario

Observacións

(*)A Guía docente é o documento onde se visualiza a proposta académica da UDC. Este documento é público e non se pode modificar, salvo casos excepcionais baixo a revisión do órgano competente de acordo coa normativa vixente que establece o proceso de elaboración de guías